

Ἡ ποιητικὴ γονιμότητα τοῦ Γιάννη Ρίτσου συμπίπτει μὲ μιὰ φάση τῆς νεότερης ποίησης, ποὺ ἐθίζει τὸν ἀναγνώστη ἄλλο καὶ περισσότερο στὴν εὐσύνοπτη σύνθεση καὶ στὸ μικροδιάστατο ἔργο. Ἀποτέλεσμα: καὶ μόνο μὲ τὸν ὄγκο τῆς ἡ ποίηση τοῦ Ρίτσου εὐνοεῖ ἀκράτως ἀποτιμήσεις: ὅσοι μεταφέρουν ἀβασάνιστα τὸ μέγεθος ἀπὸ τὴν ἔκταση στὴν οὐσία τοῦ ἔργου, εἶναι ἀπόλυτα καταρατικοί· οἱ ἄλλοι χρησιμοποιοῦν τὸ ἴδιο αὐτὸ μέγεθος ὡς ἀπωθητικὸ στοιχεῖο, γιὰ νὰ καλύψουν τὴν ἀρνησὶ τους. Πρόκειται ὀλοφάνερα γιὰ ἀπλοῦς διάζευξη, ποὺ δὲν ἐξυπακούει καὶ βαθύτερη γνώριμα μὲ τὴν ποιητικὴ παραγωγή.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἡ κριτικὴ καταφεύγει στὸ φυγόκεντρο ἀπόρρηγμα, γιὰ νὰ ταξινομήσει ποιητὲς μὲ ἔργο πληθωρικὸ ὁ Παλαμᾶς καὶ ὁ Σικελιανὸς ἔγιναν συχνὰ στόχοι παρόμοια σκοποβολῆς. Στὴν περίπτωση ὡστόσο τοῦ Ρίτσου προσθερίζονται καὶ ὀρισμένα σύνδρομα, ποὺ δυσχεραίνουν σήμερα τὴν ὀρθὴ ἀποτίμησιν, ἀν ὑποθέσουμε πὼς μπορεῖ νὰ εἶναι ἐργονομὴ μιὰ κρίσις συγχρονικὴ. Συγκεκριμένα:

Οἱ πολιτικὲς περιπέτειες τοῦ ποιητῆ μεταθέτουν, φυσικὰ καὶ ἀναπόδραστα, τὴ συμπάθεια τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο στὸ ἔργο. Εὐνοικὴ ἐπιρροία ἀσχετὴ ἐπίσης καὶ ἡ μελοποίηση πολλῶν παθογόνων ποιημάτων τοῦ Ρίτσου ἀπὸ τὸν Θεοδωράκη καὶ ἄλλους νεότερους συνθέτες.

Ἀρνητικὸς ἀντίθετα ἀποδειχίνεται ἕνας ἄλλος περιστατικὸς ὁρος: οἱ ἐγχώριες πολιτικὲς συνθήκες τῆς τελευταίας τριακονταετίας ὑποχρέωσαν συχνὰ τὸν ποιητὴ σὲ μακρόχρονες καὶ ὀδυνηρὰς ἐκλείψεις ἀπὸ τὸ δημόσιο βίβλιον· οἱ σποραδικαί, λοιπόν, ἐπιανεμφανίσεις του στὴ λογοτεχνικὴ ἀγορὰ συνοδεύονται κατὰ κανόνα ἀπὸ τὴ δημοσίευσιν ἄλλου τοῦ ὄγκου ἐργασίας, ποὺ πρα-

Πολυκριτικὴ γιὰ τὸν Γιάννη Ρίτσο

γματοποιεῖται στοὺς καιροὺς τῆς ἀπουσίας· συμπαγῆς καὶ συγκεντρωμένη κάθε φορὰ ἡ ποιητικὴ παραγωγή μιᾶς ὀλόκληρης περιόδου, συνθλίβει κάποτε μὲ τὸν ὄγκο τῆς τὸν ἀναγνώστη καὶ τοῦ δημιουργοῦ κάποτε συμπτώματα συμφορήσεως. Ἔτσι ἀντὶ τῆς εὐφορίας ποὺ γεννᾷ ἡ προοδευτικὴ ἀφοσίωσις τῆς ποιητικῆς τροφῆς, ἔχουμε τὸ δυσάρεστο αἰσθημα τῆς πληθωμῆς καὶ τοῦ κόρου—γεγονὸς ἀσχετο πρὸς τὴ βούλησιν τοῦ ποιητῆ καὶ τὴν ποιότητα τῆς ποιήσεώς του.

Τὰ σύνδρομα αὐτὰ—μαζὶ μὲ ἄλλα ποὺ δὲν καταλογίζονται ἐδῶ— διαμύρρωσαν ἤδη κρίσεις γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ρίτσου πρόσχειρες καὶ νευρικές— τουλάχιστο στὸν τόπο μας. Γιὰ νὰ ξεπεραστεῖ ἡ πρωτοβάθμια αὐτὴ στάσις, χρειάζεται συστηματικὴ δουλειὰ στὸν τομέα τῆς λογοτεχνικῆς καὶ φιλολογοικῆς κριτικῆς— ποὺ ἀκόμη δὲν ἔγινε. Ἡ πολυκριτικὴ, ποὺ ἐγκαινιάζεται ἐδῶ, σκοπὸ ἔχει νὰ ἀνοίξει τὸ δρόμο πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση, καί, πολυφωνικὴ καθὼς εἶναι νὰ συσχετίσει πρόωμοις ἔστοι κρίσεις γιὰ ἕναν ποιητὴ μὲ ἀναμφισβήτητη δημιουργικὴ ρομῆ καὶ βαθύτατη ἀνθρωπιὰ. Ὁ λόγος ἐξάλλου ποὺ ἡ πολυκριτικὴ σταματᾷ στὴν πρόσφατα δημοσιευμένη παραγωγή τοῦ Ρίτσου (*Πέτρες—Ἐπαναλήψεις—Κιγκλίδωμα—Χειρονομίες—Τέταρτη Διάστασις*) δὲν εἶναι μόνον ἡ θεραπεία τῆς ἐπιτακτικότητος· οἱ συλλογὲς αὐτὰς προβάλλουν ἔκτυπη πιά τὴν ὀριμὴ φυσιογνωμία τοῦ ποιητῆ, καὶ τῆς προσθέτουν φωτισκιάσεις ὡς τῶρα ἀνυποψίαστες.

Πάντοτε ὁ ἑλληνικὸς χώρος εἶχε μεγάλου μερίδιου στὴν ποίησιν τοῦ Ρίτσου: τὰ καθημερινὰ ἀντικείμενα (τὸ σπίτι κυρίως, ἡ σκευὴ του καὶ ὁ περιγυρὸς του) ἡ τοπογραφία (ἡ θαλασσινὴ προπύτων) καὶ οἱ ἀπλὲς ἀνθρώπινες χειρονομίες στήριζαν τὴν πολυώροφη αὐτὴ ποίησιν ὡς προποητικὸ ὕλικόν— ἔχει τόσο ἀπὸ χρονικὴ ἀπόψιν, ὅσο ἀπὸ λειτουργικὴ. Τὸ προποητικὸ αὐτὸ σκυρόδεμα— ἄλλοτε πῶς πυκνὸ καὶ ἄλλοτε ἀραιότερον— σπονδύλωνε τὴν παλαιότερη παραγωγή τοῦ Ρίτσου· τῶρα τὸ ὕλικόν αὐτὸ μεταστοιχειώμενον, καὶ χρησιμοποιεῖται μὲ περισσότερην διάκριση, προσεκτικότερη ἐπιλογὴ καὶ, σὲ εὐφορὰς ὄρες, μὲ ἀποκαλυπτικὴ ἐνέργεια: δὲν εἶναι πιά τὸ παραπληρωματικὸ μέρος τῆς ποιητικῆς συγκίνησεως (ἕνα εἶδος δελεαστικοῦ φολλικῶρ) ἀλλὰ γίνεται σῆμα πνευματικῆς ἀναγωγῆς.

Ἀνάλογη μετατόπισιν παρατηρεῖται καὶ στὴ στάσι τοῦ ποιητῆ ἀπέναντι στὴν ἱστορία. Ἄλλοτε τροφοδοτοῦσε τὴν ποίησίν του περισσότερο ἡ δραματικὴ πολιτικὴ ἐπικαιρότητα· τῶρα δίχως νὰ χάνεται τὸ ἐπίμαχο κέντρο, κυκλίνεται ἀπὸ τὸν παρωχημένον ἱστορικὸ χρόνο, κρυσταλλωμένον σὲ κλασικὰ λογοτεχνικὰ σύμβολα: ἔτσι τὰ ἀρχαῖα ποίηματα πλεονάζουν, καὶ σ' αὐτὰ κυρίως ὁ Ρίτσος δοκιμάζει νὰ ἐννοίσει δικυώνια τὴν καθαφικὴ μὲ τὴ σεφερικὴ συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ.

Τέλος οἱ *Πέτρες*: καὶ οἱ *Χειρονομίες* ἐπισημοποιῶν τὸ διαιώνιστο ὡς ἀντίβαρον τοῦ πολυστιχοῦ ποιήματος— κάτι ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ γίνεται ἔξῃ μὲ τὴς *Μαρτι-*

ρίες. Οἱ Χειρονομίες μάλιστα προβάλλουν
στό σύνολό τους καί ἓνα εἶδος ἀποφασισμέ-
νης πιά ποιητικῆς: ἡ λέξη ποίηση ἀναδύε-
ται κάθε τόσο, σάν ὀμφάλιος λῶρος, μέσα
ἀπό τὰ μικροσκοπικά σύμβολα τῆς πρα-
γματικότητας, τήν ὥρα ἀκριβῶς πού τὰ
προσλαμβάνει ὁ ποιητής— εἴτε γιά γεγο-
νότα πρόκειται εἴτε γιά ἀντικείμενα. Θά
μποροῦσε κάποιος νά μιλήσει γιά παλίν-
δρομη ποιητική, ἐπισημαίνοντας αὐτή τή
χαρακτηριστική διακίνηση τῆς ποίησης—
τήν εἰσβολή της— ἀπό τόν ἀντικειμενικό
κόσμο πρὸς τὸ ποιητικὸ ὑποκείμενο.

Ἡ ὑπεροψία μας τρέφεται συνήθως, ὅ-
ταν βαφτίζουμε ἓναν ποιητὴ μεγάλο ἢ πο-
λὺ μεγάλο. Μεγαλύτερη ὅμως σημασία ἀπὸ
τοὺς τίτλους ἔχει, ἴσως, ἀπλὰ καί μόνο ἡ
συνάντησή μας μὲ τήν ποίηση· τὰ ἄλλα εἶ-
ναι ρητορικά ἢ ἱστορικά παρεπόμενα, ἄσχε-
τα τίς περισσότερες φορές πρὸς τήν παρη-
γοριὰ καί τὴ θερμὴ πού μᾶς προσφέρει ὁ
γνήσιος μουσικὸς λόγος.

Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ